

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ АКТОРІВ

Стадніченко Н.В., ст. викладач

Запорізький національний університет

У статті аналізується роль практичного досвіду та наукових методик у процесі формування професійного спілкування у майбутніх акторів.

Ключові слова: спілкування, сценічна увага, актор, інтонація, голос, взаємодія, глядач.

Стадніченко Н.В. ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБЩЕНИЯ БУДУЩИХ АКТЕРОВ / Запорожский национальный университет, Украина.

В статье анализируется роль практического опыта и научных методик в процессе формирования профессионального общения у будущих актёров.

Ключевые слова: общение, сценическое внимание, актёр, интонация, голос, взаимодействие, зритель.

Stadnichenko N. V. FORMING OF PROFESSIONAL COMMUNICATION OF FUTURE ACTORS / Zaporizhzhya national university, Ukraine.

The article analyses the importance of the practical experience and scientific methods in the process of professional communication of future actors.

Key words: communication, stage attention, actor, intonation, voice, action, spectator.

Згідно з основними законодавчими документами нашої держави – Конституцією, Законом України «Про освіту», Національною доктриною розвитку освіти визначається потреба забезпечення найбільш сприятливих умов для формування та гармонійного розвитку національно свідомої особистості, здатної в майбутньому взяти на себе відповідальність за вирішення складних професійних задач, а також за збереження і примноження національних духовних та культурних цінностей. У наш час суспільству доводиться вирішувати величезне коло соціально-педагогічних проблем, тому питання професійної підготовки молодого покоління, спрямованої на допомогу у їх вирішенні, набуває особливої актуальності.

Значна роль у цьому процесі належить мистецтву, зокрема театральному, яке, впливаючи на емоційно-чуттєву сферу кожного індивідуума, впливає загалом на суспільство, шляхом формування високого рівня загальної культури, художнього смаку, ціннісних пріоритетів, а також диктує ідейні та морально-етичні норми співжиття у соціумі, створюючи плідотворну психологічну атмосферу для спілкування між його членами. Тому процес професійної підготовки майбутнього актора вимагає особливої уваги з боку держави, вищих навчальних закладів, викладачів професійних дисциплін, що опікуються вихованням творчої молоді.

Видатні актори, режисери, літератори, психологи, соціологи, педагоги: К. Станіславський, В. Немирович-Данченко, В. Мейєрхольд, М. Кнебель, М. Чехов, Б. Захава, З. Корогодський, Г. Крісті, Дені Дідро, Л. Виготський, С. Рубінштейн, В. Кан-Калик, Р. Шакуров, В. Сухомлинський, І. Зязюн, А. Запорожець, Г. Локарева, у своїх роботах, присвячених професійному становленню молоді людини, вказували на необхідність професійної освіти, як одного з важливих чинників формування творчої особистості, та на активізацію пошуку нових сучасних методик викладання професійних дисциплін, які допомагають оволодівати засобами та прийомами професійного спілкування майбутніх акторів, що включає в себе вміння взаємодіяти з партнерами на сценічному майданчику, спілкуватися з глядачами, та вміння налагоджувати стосунки у творчому колективі і є однією з основних професійних характеристик.

У зв'язку з цим видатні театральні педагоги наголошували на необхідності гнучкого підходу до укладання навчальних програм у творчих вишах, на необхідності впровадження у навчальний процес різноманітних методик тренінгу психофізичного апарату майбутнього актора, які розвиватимуть у студентів, поряд з багатьма іншими необхідними професійними якостями, навички професійного та міжособистісного спілкування, що є важливим структурним елементом професії актора.

Театральний процес, як і життя, що є для нього матеріалом, не стоїть на місці: ускладнюються форми драматургії, форми режисерського самовираження. Але завжди в центрі уваги будь-якого виду творчості є людина, що, перебуваючи в процесі пошуку сенсу життя, постійно вирішуючи нагальні проблеми власного існування, пов'язує себе партнерськими відносинами з оточуючим світом, змінюючи його закони та підкорюючись їм. Отже, для органічної участі у творчому процесі, актор повинен гостро реагувати на зміни в житті сучасного йому суспільства, розуміти його потреби, відповідати рівню його вимог.

На необхідності активізації пошуку нових методів впливу на становлення творчої особистості саме в напрямку формування партнерських якостей та доцільності застосування їх у виховному процесі

наголошували К.Станіславський, В.Мейєрхольд, М. Чехов, Є. Гротовський. Названі автори займалися дослідженням механізму формування професійного спілкування творчої особистості в процесі фахової підготовки, впливу різноманітних видів тренінгу на розкриття природи молодшої людини, її творчого потенціалу, на формування особистісних якостей, які для актора не менш значимі, ніж професійні, а також на вмиле використання психофізичної природи майбутнього актора, як засобу професійного спілкування, впливу на партнера та глядача. Саме завдяки професійному спілкуванню, відтворювали життя людського духу видатні діячі вітчизняного і світового театру М.Кропивницький, І. Карпенко-Карий, П. Саксаганський, М. Заньковецька, М. Щепкін, Лесь Курбас, Л.Страсбург, Е. Хепгуд. Проблемою професійного спілкування майбутнього актора через посередництво авторського тексту, її методичними та практичними аспектами займалися В. Єрмолаєва, В. Морозов, З. Савкова, В. Яхонтов, Ю. Фролова, А. Гладишева та інші. Проте питання розвитку і використання актором своїх природних задатків, як засобу професійного спілкування перебуває в процесі вивчення і дослідження. Ця обставина і визначила напрям наших пошуків.

Метою представленої статті є розкриття методів активізації вирішення проблем формування професійного спілкування майбутнього актора шляхом формування власної творчої природи. Робота у цьому напрямку вимагає активної співпраці педагога і студента, бо виховання творчої особистості є процесом безперервного взаємного спілкування, завдяки якому вирішуються творчі, виховні, пізнавальні завдання навчального процесу.

Для кожної історичної епохи використання психофізичних якостей актора, як засобів професійного мистецького спілкування, залежало від тих ідейно-творчих задач, вирішенню яких воно сприяло, та функцій, які воно здійснювало. Від слова та пластики актора, від уміння транслювати назовні свої внутрішні переживання залежало розкриття змісту драматичного твору, емоційне напруження сценічної дії, відтворення способу мислення сценічних героїв, які проголошували ідеї, що хвилювали суспільство в різні періоди його історичного розвитку.

Так, у період становлення та розвитку давньогрецького театру тексти п'єс великих драматургів Софокла, Есхіла, Евріпіда, Арістофана, Менандра були переважно засобом спілкування акторів з глядачами, в силу архітектурної особливості грецького амфітеатру і віддаленості сценічного майданчика від публіки. Це вимагало від акторів значних фізичних зусиль, широкої виразної жестикуляції, досконалого володіння голосом та дикцією, щоб тексти великих драматургів були донесені до глядачів і слово, як засіб спілкування і впливу, виконувало властиву йому функцію.

Театр часів середньовіччя потребував нових нюансів і форм професійного спілкування. З документальних свідчень того історичного періоду ми дізнаємось про вимоги щодо акторської виконавської техніки. Актор повинен був чітко проголошувати текст зі сцени, володіти мімікою, дотримуватися ансамблю, бути інтонаційно виразним. Останні два пункти, вказані у вимогах, свідчать про якісні зміни у сценічному існуванні актора, про зростання значимості професійного спілкування між акторами, як партнерами, що збагачувало виставу, робило її більш яскравою, виразною, викликало активну реакцію глядачів, таким чином перетворюючи їх із пасивних спостерігачів у співавторів вистави, активних учасників спілкування.

Особливо активного розвитку в напрямку професійного спілкування техніка акторської гри набула в кінці XVI ст., у період зародження й розвитку італійської комедії дель-арте. Ця імпровізаційна форма сценічного існування вимагала від акторів хорошої фізичної підготовки, високої виконавської техніки, а також вміння імпровізувати текст в рамках заданого сюжету, часто у віршованій формі, що, у свою чергу, потребувало активної зосередженості на партнерах та глядачах, які із задоволенням підтримували діалог зі сценічними героями. Цей період розвитку театрального мистецтва продемонстрував цінність та необхідність такої його якості, як колективність, саме її К. Станіславський свого часу назве в числі основних принципів театру, таких як:

- театр – мистецтво синтетичне,
- актор – носій специфіки театру,
- дія – основний матеріал театрального мистецтва,
- драматургія – ведучий компонент театру,
- творчість актора – основний матеріал режисерського мистецтва,
- глядач – творчий компонент театру.

З появою творів Мольєра і Шекспіра, з ускладненням сюжетних колізій, висловлених через складні текстові форми, увага до професійного спілкування, як необхідної складової виконавської техніки, зросла. Робота над пошуком та шліфуванням засобів зовнішньої виразності, що мали за мету демонструвати глядачам найтонші нюанси почуттів сценічних героїв, зайняла провідне місце в театрі. Мольєр відпрацьовував зі своїми акторами точність інтонацій у процесі сценічного спілкування, драматург Расін у другій половині XVII століття створив школу професійних трагічних акторів, школу

французького класицизму, для якої була характерною манера декламації авторського тексту. Школа Расіна довгі роки була панівною в європейському сценічному мистецтві. Кінець XVIII початок XIX сторіччя був періодом поширення виконавської школи французького класицизму на російській сцені. Естетичним критерієм акторської майстерності на той час було досконале володіння словом, декламаційними законами, ритмікою та мелодією вірша. Зовнішня мовна техніка вважалася головним засобом створення ролі. Такі вимоги до форми сценічної поведінки не давали змоги акторам розвивати власну виконавську техніку в напрямку професійного спілкування.

У процесі створення ролі актори фіксували інтонаційний малюнок, надаючи мові декламаційності і патетики. У манері сценічного мовлення XIX ст. був створений певний формальний штамп, який здебільшого вимагав від актора механічного відтворення почуттів. Навчання зводилося до засвоєння стандартної моделі сценічної поведінки. В.І. Немирович-Данченко писав: «Школи... займалися прищепленням штампів. Кохання виражається так, сміх так. Потрібно вчитися сміятися, робити сміх, сльози... Знайдені пристосування заштамповувалися, фіксувалися, переходили від покоління до покоління...» [4, с. 208].

К. Станіславський та В. Немирович-Данченко розробили принципово новий метод сценічної поведінки, який був заснований на конкретних задачах сценічної дії. Закони, або правила логіки поведінки народжуються із сутності людського спілкування, розкривають механізми взаємодії і тому носять загальний характер. Відкривши ці закони, К. Станіславський сформулював їх як закони акторського мистецтва. Основою сценічного існування актора, за К. Станіславським, є професійне спілкування, яке вимагає від виконавця розцінювати спілкування з партнерами, як свідому діяльність, спрямовану на виконання певної творчої задачі.

У процесі професійного спілкування актору необхідно враховувати запропоновані автором обставини та конкретні умови, у яких воно відбувається. Вивчення запропонованих обставин допомагає виконавцю визначити систему зв'язків та партнерських відносин у контексті п'єси згідно з законами професійного спілкування. Ці знання К. Станіславський вважав необхідними для визначення змісту сценічної дії. Шлях до вирішення надзавдання ролі, вистави лежить через систему точно визначених послідовних дій, що проявляються завдяки професійному спілкуванню. К. Станіславський визначив необхідність послідовного вирішення поставлених взаємопов'язаних задач, як закон наскрізної дії, тобто закон логіки сценічної поведінки. У процесі сценічної взаємодії думка персонажа-актора розвивається від відомих понять і тверджень до невідомих, від того, що вже здійснено, до того, що необхідно здійснити. У мовному професійному спілкуванні партнерів народжуються логічні паузи. Відповідно до цього К. Станіславським був сформований закон нового поняття. Сам момент сценічного спілкування передбачає проходження думки від інформації або поняття до судження і висновку. Згідно з законом контексту, думка може бути підтримана партнером, розвинута або відкинута, що обумовило проголошення наступного закону логіки професійного спілкування – закону порівняння і протиставлення. Складна структура мовного професійного спілкування несе в собі інформацію, а також оцінку цієї інформації, тобто прояв особистого ставлення, що є, власне, конкретним змістом і метою професійного спілкування. К. Станіславський на основі дослідження структури професійного спілкування сформував цей закон логіки мовлення як закон підтексту. Закон створення і відтворення послідовної лінії бачень витікає з твердження К. Станіславського, що професійне спілкування відбувається на основі чуттєвого образного уявлення про дійсність, що дає поштовх до виникнення внутрішніх бачень та виявлення важелів впливу на партнера та глядача. Відкриті К. Станіславським закони логіки професійного спілкування диктують правила сценічної поведінки, логіку побудови фрази у діалогах, їх інтонування та допомагають майбутньому актору знаходити вірне рішення у роботі над роллю, стимулюючи його до самостійної творчості.

Для актора важливішим є не текст ролі, а той внутрішній імпульс, який цей текст народжує і сприяє налагодженню процесу професійного спілкування між партнерами і воно лише тоді буде живим, коли текст ролі проголошується, посилається партнеру з точною задачею, з бажанням щось змінити в собі, чи в оточуючих, тобто, актор повинен діяти словом, а це можливо лише в результаті активної участі у творчому процесі всього його психофізичного апарату.

Процес роботи над формуванням професійного спілкування майбутніх акторів, вимагає постійної уваги, оновлення, розвитку, відповідно до того, як оновлюється і розвивається театральне мистецтво.

Досягти високих професійних результатів майбутньому актору неможливо без постійної роботи над вдосконаленням власної творчої природи з метою пошуку і вдосконалення методів професійного спілкування. Виконання цієї творчої задачі не повинне обмежуватися рамками навчального періоду. Ще інтенсивніше ця робота повинна продовжуватися в театрі, де кожна вистава вимагає нових, яскравих засобів професійного спілкування, де кожний драматург потребує власної, оригінальної художньої стилістики сценічного втілення.

На наш погляд, сьогоднішні студенти, майбутні актори дещо пасивно ставляться до процесу формування професійного спілкування, помилково вважаючи, що воно сформується само собою. Одночасно з роботою над вдосконаленням зовнішньої та внутрішньої виконавської техніки, педагогу необхідно працювати над вихованням у студентів наступних якостей:

- прагнення зміцнювати в собі позитивного ставлення до професії актора;
- уміння створювати умови для партнерства і діалогу, що забезпечує рівність позицій всіх учасників навчального процесу та сприяє створенню творчої атмосфери;
- здатність до рольової гри;
- дотримання принципу персональної відповідальності за допущені помилки що стимулює активність студентів у відстоюванні власної авторської позиції.
- впевненості у необхідності стабільної роботи над собою протягом усього творчого життя, а не лише в період навчання; бажання постійного пошуку нових методів, спрямованих на розвиток професійного спілкування та власних творчих можливостей;
- необхідності взаємозв'язку з викладачем, взаємодовіри під час навчання та в процесі професійної діяльності.

Ці якості, на наш погляд, зроблять процес формування професійного спілкування майбутнього актора більш якісним і продуктивним, допоможуть виховати активну творчу особистість, що разом з роботою над неперервним процесом самовдосконалення, буде спрямовувати енергію на пошук шляхів до нових форм органічного існування на сценічному майданчику, форм взаємодії з партнером, з глядачем, адже професійне спілкування є для актора однією з основних професійних характеристик, яка визначає якісний рівень його виконавської майстерності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кан-Калик В.А. Грамматика общения / В.А. Кан-Калик. – М. : Роспедагентство, 1995. – 108 с.
2. Леонтьев А.А. Психология общения / А.А. Леонтьев. – М. : Смысл, 1997. – 511 с.
3. Локарева Г.В. Художньо-естетична інформація в підготовці соціального педагога до професійного спілкування: теорія та практика: Монографія / Г.В. Локарева. – Запоріжжя : ЗНУ, 2007. – 376 с.
4. Немирович-Данченко В.И. Театральное наследие / В.И. Немирович-Данченко. – М. : Искусство, 1952. – 208 с.
5. Станиславский К.С. Работа актера над собой / К.С. Станиславский. – М. : Искусство, 1955.
6. Ушинский К.Д. Сочинения / К.Д. Ушинский. – М. : Изд-во Акад. пед. наук РСФСР, 1948.

УДК [37.013.42:371.124]:82-34

НАВЧАЛЬНИЙ КУРС «ОСНОВИ КАЗКОТЕРАПІЇ» В СТРУКТУРІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

Філь О. В., к.пед.н., ст. викладач

Запорізький національний університет

У статті розкрито досвід підготовки майбутніх соціальних педагогів до використання методу казкотерапії в рамках курсу «Основи казкотерапії». Він дає змогу поєднати засвоєння майбутніми фахівцями знань з формуванням необхідних умінь, розвитком професійно важливих якостей та відпрацюванням функціонально-рольового потенціалу.

Ключові слова: казкотерапія, соціальний педагог, підготовка, готовність, методи навчання, форми навчання.

Филь Е.В. УЧЕБНЫЙ КУРС «ОСНОВЫ СКАЗКОТЕРАПИИ» В СТРУКТУРЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ СОЦИАЛЬНЫХ ПЕДАГОГОВ / Запорожский национальный университет, Украина.

В статье раскрыт опыт подготовки будущих социальных педагогов к использованию метода сказкотерапии в рамках курса «Основы сказкотерапии». Он дает возможность объединить усвоение